

Nr 62.

Ankom till riksdagens kansli den 12 april 1916 kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckta motioner om viss ändring i gällande villkor för statsunderstöd till folkbibliotek.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr O. Olsson (nr 46) och den andra inom andra kammaren av herrar S. Welin och J. Hedström (nr 70), har hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av bestämmelserna för folkbibliotek i kungl. kungörelsen av den 23 september 1912, att villkoret i avdelningen A. mom. 5, »varvid tillika skall iakttagas, att statsunderstött folkbibliotek får inrymmas i för undervisningen avsedda skollokaler endast för så vitt särskilt skolbibliotek även finnes», må utgå.

Angående utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till motionerna.

I anledning av i en vid 1915 års riksdag väckt motion med enahanda yrkande som i de nu förevarande motionerna, förklarade sig statsutskottet i avgivet utlåtande ej kunna förorda den då gjorda framställningen, varvid utskottet framhöll, att någon erfarenhet ej vunnits, som kunde föranleda ett frångående av de principer, som legat till grund för Kungl. Maj:ts till 1912 års riksdag gjorda förslag om understödjande av folkbiblioteksväsendet och vilka blevo fastställda genom av riksdagen godkända, sedermera utfärdade bestämmelser i ämnet. Den nu nämnda motionen blev ej heller av riksdagen bifallen.

*Utskottets
yttrande.*

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 6 saml. 39 häft. (Nr 62.)

Då nu en liknande framställning gjorts, har utskottet ansett sig böra inhämta yttrande i frågan av folkskolöverstyrelsen, till vilket härvid som bilaga fogade yttrande utskottet tillåter sig hänvisa.

Av överstyrelsens utredning framgår, att den nu gällande föreskriften, att statsunderstött folkbibliotek får inrymmas i för undervisningen avsedda skollokaler, endast för så vitt särskilt skolbibliotek även finnes, visat sig vara väl grundad och i det stora hela verkat till gagn. Då det från skolans synpunkt måste anses vara fördelaktigt, att särskilda skolbibliotek inrättas, vill det synas utskottet, som om de nu gällande bestämmelserna, vilka enligt överstyrelsens utredning i flertalet fall medfört upprättande av dylika skolbibliotek, icke borde underkastas någon ändring i nu berörda avseende. Där olägenheter ifråga om lokaler förelegat, hava, såsom ock påvisats, dessa i allmänhet avhjälpits och vederbörande lämpat sig efter de förhandenvarande bestämmelserna. Då det enligt utskottets förmenande vore att befara, att en ändring av ifrågavarande kungörelse i av motionärerna angiven riktning ej skulle medföra önsklig trygghet åt skolbibliotekens självständiga ställning och utveckling, anser sig utskottet ej böra biträda den av motionärerna gjorda framställningen och får förty hemställa,

att herr Olssons samt herrar Welins och Hedströms ovanberörda motioner ej må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 12 april 1916.

På statsutskottets vägnar:

CARL SWARTZ.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar *C. J. G. Swartz, S. H. Kvarnzelius, O. Jonsson, O. M. Strömberg, H. H. K. Ericson, G. M. H. Ekelund, C. G. Ekman, J. Nilsson, A. C. Lindblad, O. Bergqvist, A. Pers* och *F. Berglund* samt
från andra kammaren: herrar *A. Ekman, H. Andersson* i Skivarp, *K. V. Rydén* i Malmö, *C. Persson* i Stallerhult, *E. A. Nilson* i Örebro, *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *A. Wiklund, J. Ström, A. Anderson* i Råstock, *K. O. Strid, J. Jönsson* i Slätåker och *J. A. Ingvarson*.

Bilaga.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 16 februari 1916 har folkskolöverstyrelsen anbefallts att med anledning av därom gjord framställning av riksdagens statsutskott avgiva yttrande över två lika lydande motioner, väckta den ena inom Första kammaren av herr Oscar Olsson, den andra inom andra kammaren av herrar S. Welin och J. Hedström, och avseende viss ändring i nådiga kungörelsen den 23 september 1912 om understödjande av folkbiblioteksväsendet.

Överstyrelsen har i ärendet hört förste bibliotekskonsulenten Hjelmqvist och får i anslutning till ett av honom ingivet skriftligt utlåtande, innehållande utredning i frågan och förslag till ändring i de av motionärerna berörda bestämmelserna, i underdånighet anför följande.

I sitt till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet den 28 september 1911 avgivna »Förslag angående det allmänna biblioteksväsendet i Sverige» framhåller doktor Valfrid Palmgren som en av de viktigaste uppgifterna vid omorganisationen av det allmänna biblioteksväsendet, att åtgärder vidtoges, som kunde befordra, att folkskolorna mera allmänt än dittills varit fallet försåges med bibliotek, särskilt avsedda för skolans (lärjungarnas och lärarnas) behov. Då bruket att i skolrummen förvara i främsta rummet för de vuxna avsedda kommun- och församlingsbibliotek syntes henne motverka detta önskemål, föreslog hon, att under inga omständigheter andra bibliotek än skolbibliotek skulle där få uppställas. De tillkallade sakkunniga ansågo dock, att det av praktiska skäl vore olämpligt att söka genomföra en dylik princip. För att ändå trygga skolbibliotekens självständiga ställning föreslogo de emellertid i sitt den 25 januari 1912 avgivna utlåtande, att kommunalt bibliotek måtte få inrymmas i skola, endast för så vitt särskilt skolbibliotek även funnes. Med en mindre förändring (»i för undervisning avsedd lokal» i stället för »i skola») blev detta på Kungl. Maj:ts förslag infört bland de av riksdagen beslutade villkoren för statsbidrags åtnjutande i fråga om såväl folkbibliotek som studiecirkelbibliotek.

Att ifrågakommande bestämmelse på sina ställen vållat svårigheter, kan nog ej bestridas. Emellertid är det, sedan 1912 års biblioteksförordning börjat tillämpas, blott tre folkbibliotek, vilkas statsbidragsansökningar ej kunnat bifallas endast och allenast av det skälet, att vederbörande ej kunnat eller ej velat ställa sig till efterrättelse nämnda föreskrift. I övrigt har man efter hand lämpat sig efter de nya bestämmelserna och vidtagit nödiga åtgärder.

Under det att år 1913 föreskriften om lokalen gav anledning till förfrågningar från bibliotekskonsulenternas sida beträffande cirka 140 folkbibliotek och i fråga om cirka 85 av dessa nödvändiggjorde förändring i en eller annan riktning, har år 1915 endast angående 10 folkbibliotek upplysningar behövt inhämtas eller anmaning behövt utgå att antingen upprätta särskilt skolbibliotek eller flytta folkbiblioteket till annan lokal. Av de 726 folkbibliotek, som erhöilo statsbidrag för år 1915, förvaras för närvarande cirka 330 i skolhus. Därav äro cirka 200 uppställda i för undervisning avsedda lokaler som — i enlighet med förordningens bestämmelse — också innehålla särskilda skolbibliotek. Ett trettiotal uppgives vara inrymt i särskilt för biblioteket avsett rum i skolan. De övriga cirka 100 förvaras i material-, samlings- eller kapprum, lärarebostad, kommunalrum o. s. v.

Av studiecirkelbiblioteken har endast ett jämförelsevis ringa antal — blott cirka 80 av de till över 1,100 uppgående statsunderstödda studiecirkelbiblioteken — haft sin

plats i skollokal. Ett tiotal av dem har sedermera flyttats till annan byggnad. Ungefär samma antal förvaras i skola, som har särskilt skolbibliotek. Åt de övriga, mellan 50 och 60, har man berett plats i något för undervisning ej avsett rum.

Om det också utan tvivel är riktigt, att man vid bibliotekens flyttning från skolrummen ej alltid skaffat lämplig lokal, så torde likväl föreskriften, att statsunderstött folk- eller studiecirkelbibliotek får förvaras i för undervisning avsedd skollokal, endast om särskilt skolbibliotek även finnes, i det stora hela verkat till gagn, därigenom att den erinrat vederbörande om huru angeläget det är, att det finnes en särskild för barnen avsedd boksamling och att denna planmässigt tillgodoses vid bokinköpen. Såsom torde framgå av den ovan anförda statistiken, har man i flertalet fall, då folkbibliotek varit förvarat i för undervisning avsedd skollokal, föredragit att låta biblioteket stå kvar och att inrätta särskilt skolbibliotek.

Man kan därför draga i tvivelsmål, om någon ändring skulle vara behövlig. I alla händelser bör en sådan enligt Överstyrelsens mening ej ske, utan att man på ett eller annat sätt tillgodoser det behjärtansvärda behov, som föranlett den nuvarande formuleringen.

Överstyrelsen skulle därför anse det lyckligast, om den av motionärerna åsyftade bestämmelsen i nämnda nådiga kungörelses avdelning A punkt 5 icke utan vidare utelöstes utan i stället gäves en avfattning, varigenom möjlighet bereddes att även i de fall, då särskilt skolbibliotek ej finnes, förvara folk- eller studiecirkelbibliotek i för undervisning avsedd skollokal, dock på villkor, som medförde ett beaktande av skolans behov av egen boksamling. Det synes sålunda kunna föreskrivas, att, där ej särskilt skolbibliotek finnes, statsunderstött folkbibliotek får förvaras i för undervisning avsedd lokal, endast för så vitt det innehåller en särskild för ungdom avsedd avdelning och en viss del — förslagsvis en fjärdedel — av den summa, som utgår till inköp och inbindning av böcker (häri inberäknat statsbidraget), användes för ungdomsavdelningen.

För kontrollen av en sådan föreskrifts efterlevnad torde vissa kompletterande bestämmelser bli av nöden, avseende dels förteckningen över bibliotekets bokbestånd, dels förslaget till utgiftsstat, dels slutligen rekvisitionen av de böcker, som önskas i statsbidrag. Dessa närmare bestämmelser synas emellertid kunna hänskjutas till Kungl. Maj:ts omprövning, då biblioteken enligt gällande förordning äro skyldiga att underkasta sig den kontroll och de villkor, som utöver de av riksdagen fastställda av Kungl. Maj:t provas nödiga och lämpliga.

Stockholm den 23 mars 1916.

Underdånigst

B. J:n BERGQVIST.

Harald Dahlgren,
föredragande.

Hjalmar Werner.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit ordföranden och föredraganden samt ledamoten Bruce.